

Війна та цивільні партнерства

СТАНОВИЩЕ ЛГБТК В УКРАЇНІ У 2023 РОЦІ

Війна та цивільні партнерства. Становище ЛГБТК в Україні у 2023 році / Центр «Наш світ». — К.: Центр «Наш світ», 2024. — 47 с.

У публікації представлено інформацію, що відображає соціальне, правове та політичне становище ЛГБТК людей в Україні у 2023 році. Наведено дані та здійснено аналіз ситуації з питань, пов'язаних з правами та інтересами ЛГБТК, у законодавстві, суспільно-політичному житті, громадській думці, надано приклади випадків дискримінації на ґрунті сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності та інше.

Укладачі: Андрій Кравчук, Олександр Зінченков, Олег Лященко

Керівник проектів Центру «Наш світ»: Андрій Маймулахін

Цей звіт підготовлено за підсумками моніторингової та правозахисної роботи Правозахисного ЛГБТ Центру «Наш світ». Автори висловлюють щире подяку ЛГБТК організаціям та окремим активістам, а також всім учасникам електронних розсилок і Фейсбук-груп, які збирають і обмінюються актуальною інформацією про різні аспекти становища ЛГБТК в Україні.

Публікацію підготовлено за підтримки Outright International. Також дякуємо за підтримку нашої роботи Freedom House, Tides Foundation, Crown Agents, LSVD та індивідуальних пожертвувачів. Точка зору, відображена у цьому звіті, належить Центру «Наш світ» і не може вважатися офіційною точкою зору донорів нашої організації.

Фото на обкладинці: відкриті ЛГБТК у лавах ЗСУ і Нацгвардії, Фейсбук-сторінка ГО «Українські ЛГБТ+ військові за рівні права». Всі фото у цій публікації взяті з відкритих джерел.

Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ»

Поштова адреса: а/с 173, м. Київ, 02100

E-mail: nashsvit@gay.org.ua

Вебсайт: www.gay.org.ua

Facebook: www.facebook.com/nashsvitcenter

Instagram: www.instagram.com/nashsvitcenter

© Центр «Наш світ», Київ, 2024

При використанні матеріалів звіту обов'язковим є посилання на Центр «Наш світ». Цей звіт (українською та англійською мовами) розміщено на вебсайті Центру «Наш світ».

Зміст

РЕЗЮМЕ.....	1
1. ЗАКОНОДАВСТВО І СУДОЧИНСТВО	3
2. ДЕРЖАВНІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ	7
3. ПОЛІТИКА, МАС-МЕДІА ТА СУСПІЛЬСТВО	12
4. ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	20
5. ЛГБТК СПІЛЬНОТА	24
6. НАСИЛЬСТВО, ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ІНШІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛГБТК	28
Порушення з боку окупаційної влади (воєнні злочини).....	29
Сфера взаємодії з приватними особами.....	30
Стосунки з правоохоронними органами.....	32
Порушення у ЗСУ (військові правопорушення)	34
Зайнятість.....	35
Освіта.....	36
Доступ до товарів і послуг	36
Охорона здоров'я.....	37
Мас-медіа	38
7. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	40
8. МЕТОДИКА ТА АВТОРИ ЗВІТУ	46

РЕЗЮМЕ

У 2023 році головним питанням для українського суспільства в цілому та ЛГБТК спільноти зокрема залишався захист України від російської агресії. Суттєво зросла кількість відкритих ЛГБТК військових — зокрема, з'явилися відкриті трансгендерні особи, попри те, що чинне законодавство досі формально обмежує можливість їх служби в лавах ЗСУ. За свідченнями ЛГБТК військових, ставлення до них з боку товаришів по службі та командирів, в цілому, є толерантним, хоча зрідка трапляються випадки гомо/трансфобної дискримінації та насильства.

Повномасштабна війна актуалізувала та наочно продемонструвала потребу в захисті прав одностатевих сімейних партнерів. Рішення Європейського суду з прав людини визнало, що Україна порушує права людини, відмовляючи одностатевим парам у будь-якій формі правового визнання та захисту. Народна депутатка Інна Совсун, підтримана низкою колег з правлячої партії та проєвропейської опозиції, внесла на розгляд Верховної Ради законопроект 9103 про запровадження реєстрованого цивільного партнерства, доступного для одностатевих пар, яке би надало їм основні подружні права. Адвокація ухвалення цього законопроекту стала найважливішим політичним питанням для українського ЛГБТК руху та була активно підтримана вітчизняними мас-медіа.

Головним опонентом правової рівності для ЛГБТК людей залишаються провідні українські церкви, які дотримуються безкомпромісно ворожої позиції та відмовляються від діалогу і публічного обговорення цих питань. Більшість депутатів Верховної Ради все ще схильні дослуховуватися їхньої думки, однак ситуація в цій сфері швидко змінюється. Згідно всіх останніх опитувань громадської думки ставлення українського суспільства до ЛГБТК людей неухильно покращується, а до церков — погіршується. Чергова кампанія гомофобних звернень місцевих рад до керівництва держави була помітно слабшою, ніж аналогічні кампанії попередніх років.

Прайд-місяць у 2023 році відзначився досі небаченою в Україні хвилею символічної підтримки з боку бізнесів, зокрема провідних у своїх

сферах діяльності, які публікували заяви на підтримку ЛГБТК людей та/або розфарбували свої логотипи в соціальних мережах у веселкові кольори. Разом з тим, були відзначені й спроби дискримінації ЛГБТК при прийомі на роботу що прямо заборонено українським законодавством. Загальна кількість випадків дискримінації, злочинів ненависті та інших порушень прав ЛГБТК, починаючи з 2020 року, демонструє тенденцію до швидкого зниження.

1. ЗАКОНОДАВСТВО І СУДОЧИНСТВО

У травні 2023 року Верховна Рада внесла поправки до закону «Про рекламу», заборонивши в оголошеннях про прийом на роботу висувати вимоги за низкою ознак, включаючи сексуальну орієнтацію (стаття 24-1).

У грудні Верховна Рада ухвалила законопроект 9226 про розширення переліку груп людей, які можуть отримати одноразову грошову допомогу в разі загибелі військовослужбовців та деяких інших осіб (зокрема, поліцейських, а також працівників критичної інфраструктури, держслужбовців, посадовців місцевого самоврядування, постраждалих від російської агресії). Цей документ передбачає право військових чи інших згаданих осіб скласти заповіт або письмове розпорядження про виплату такої допомоги (цілком або її частини) будь-яким особам — раніше допомога виплачувалася тільки батькам, неповнолітнім дітям, дружинам та утриманцям загиблого. У випадку відсутності такого заповіту або розпорядження, до членів сім'ї загиблого, які мають право на виплату одноразової грошової допомоги, тепер також зараховується «жінка (чоловік), з якою (з яким) загинула (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили».

Фактично, це означає, що тепер таку грошову допомогу зможуть отримувати й одностатеві партнери загиблого військового або іншої відповідної особи. Це, однак, не скасовує дискримінаційного ставлення держави до одностатевих партнерів наших захисників. На відміну від подружжя, їм доведеться доводити факт своїх сімейних відносин у судовому порядку. Також незрозуміло, чи звільняються партнери загиблих від оподаткування цієї грошової допомоги, як це передбачено для інших членів сім'ї.

Ще у травні 2021 року Кабінет Міністрів внес на розгляд Верховної Ради розроблений Міністерством внутрішніх справ законопроект 5488, який передбачає криміналізацію злочинів ненависті та мови ворожнечі, а також пряму заборону на дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (надалі скорочено — СОГІ). У травні

2023 року він, нарешті, був розглянутий профільним Комітетом ВРУ з питань правоохоронної діяльності, який рекомендував Верховній Раді прийняти цей законопроект в першому читанні за основу. Згідно Плану законопроектної роботи Верховної Ради України, законопроект 5488 мав бути розглянутий в останньому кварталі 2023 року, але цього так і не сталося.

У лютому 2023 року Верховна Рада зняла з розгляду законопроект 3916 авторства відомого гомофобними ініціативами народного депутата Григорія Мазурашу («Слуга народу»), яким пропонувалося заборонити «пропаганду гомосексуалізму та трансгендерізму».

У березні 2023 року народна депутатка Інна Совсун (партія «Голос»), до якої приєдналися ще 17 народних депутатів від партій «Голос» та «Слуга народу», внесла на розгляд Верховної Ради законопроект 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств», який передбачає запровадження в Україні реєстрованих цивільних партнерств, доступних як для різно-, так і для одностатевих пар. Згідно цього документа, цивільні партнери мають отримати статус близького родича першого ступеня споріднення та основні права і обов'язки шлюбу, за винятком питань, що стосуються всиновлення дітей. Законопроект 9103 поки що не розглядався профільним Комітетом ВРУ з питань правової політики, але отримав позитивні висновки кількох інших парламентських комітетів. За оцінками Інни Совсун, наразі, як у профільному комітеті, так і в усій Верховній Раді, недостатньо голосів для його підтримки, тому ініціатори законопроекту не поспішають виносити його на голосування, очікуючи більш сприятливої ситуації.

На початку року Міністерство юстиції повідомило, що, згідно Плану дій у сфері прав людини, розробляє аналогічний законопроект, який має бути завершений та внесений на розгляд Верховної Ради у грудні 2023 року. Ухвалений парламентом План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік передбачав розгляд законопроекту про реєстровані цивільні партнерства теж у грудні 2023 року (п. 297). Обґрунтуванням такого кроку було «Виконання рекомендацій Європейської комісії щодо заявки України на членство в ЄС від 17.06.2022 COM (2022) 407 final, де зазначено, що "сексуальна

орієнтація та гендерна ідентичність не визнаються захищеними ознаками в антидискримінаційному законодавстві”».

Однак, у листопаді 2023 року Міністерство юстиції оголосило, що буде чекати результатів розгляду законопроекту 9103 і внесе на розгляд Верховної Ради свій проєкт тільки у випадку, якщо законопроєкт 9103 не буде підтримано. До кінця 2023 року законопроєкт 9103 так і не був розглянутий українським парламентом.

Прийняття закону про реєстроване цивільне партнерство має також виправити системні недоліки українського законодавства, які вказані у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Маймулахін і Марків проти України», ухваленому 01.06.2023.¹ Суддівська колегія одноголосно вирішила, що Україна порушила статтю 8 Європейської конвенції з прав людини (право на повагу до особистого та сімейного життя) у поєднанні зі статтею 14 (заборона дискримінації) через відсутність у нашій державі будь-якої форми правового визнання одностатевих сімейних партнерів і в якості компенсації моральної шкоди зобов'язала виплатити їм по 5 тисяч євро кожному, а також відшкодувати витрати на адвокатів. Український уряд вирішив не подавати апеляцію на це рішення, і восени 2023 року воно набуло чинності. Позивачі вже отримали від держави присуджену їм грошову компенсацію.

У листопаді Подільський суд м. Києва виніс вирок щодо гомофобного нападу, що стався наприкінці травня, в якому вперше в Україні застосував ст. 67 ККУ щодо злочину, скоєного з мотиву гомо/трансфобії, а саме визнав як обставину, що обтяжує покарання, вчинення кримінального правопорушення «на ґрунті статевої приналежності».²

Ще однією новацією у судовій практиці 2023 року був перший випадок застосування статті 161 ККУ («Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками») щодо

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-224984>

² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115166133>

злочину з мотивів трансфобії. У вирокі по справі про побиття трансгендерної військовослужбовиці у Львові 15 серпня 2023 року, Галицький райсуд м. Львова зазначив, що обвинувачений створив конфлікт на основі дискримінації «за певними ознаками, де в даному конкретному випадку вони проявилися одним збірним терміном “трансгендерність”».³

У лютому 2023 року Верховний Суд України розглянув касаційне оскарження рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 24 лютого 2021 року та постанови Київського апеляційного суду від 23 листопада 2021 року за позовом ГО «Інсайт» проти патріарха УПЦ-КП Філарета, який в інтерв'ю телеканалові «4 канал» назвав одностатеві шлюби причиною епідемії коронавірусу. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що така оцінка є вираженням суб'єктивної думки патріарха Філарета, а не є твердженням про факт, такі висновки не можуть бути ні спростовані, ні підтверджені, а тому не можуть бути предметом спору. Верховний Суд залишив згадані рішення та постанову, які відмовили у задоволенні позовних вимог, без змін.

³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114549159>

2. ДЕРЖАВНІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

У травні 2023 президент України Володимир Зеленський обтічно відповів на петицію щодо підтримки законопроекту 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств», зауваживши, що «[...] українська держава свідомо обрала рух назустріч європейським стандартам, основу яких складають три засадничі цінності Ради Європи — демократія, верховенство права та права людини. Європейське право виходить з того, що повага та захист основоположних прав людини (передусім [...] право на повагу до приватного та сімейного життя, заборона дискримінації) є основним обов'язком держави».

За повідомленнями з багатьох джерел, Міністерство юстиції України підготувало текст свого законопроекту про реєстровані цивільні партнерства, який, згідно Плану дій у сфері прав людини, мав бути внесений українським урядом на розгляд Верховної Ради у грудні 2023 року. Заступниця міністра юстиції Валерія Коломієць досить активно висвітлювала перебіг роботи над цим документом і неодноразово висловлювалася на його підтримку та захист прав ЛГБТК людей в цілому. Водночас, Мін'юст підготував негативний висновок на законопроект 9103.

Так само, від імені міністра оборони Олексія Рєзнікова були опубліковані пропозиції до законопроекту 9103, в яких він заявив про те, що його міністерство не підтримує цей документ і висловив до нього низку зауважень, які, однак, виглядали досить дивно і суперечили чинному українському законодавству. Після цього громадська організація «Українські ЛГБТ+ військові за рівні права» попросила міністра Рєзнікова про зустріч, щоб обговорити суперечливі питання щодо цього законопроекту. Представники Міністерства оборони пообіцяли організувати таку зустріч з міністром або іншим офіційним представником відомства, але так і не виконали цієї обіцянки.

Одним з проблемних для Міністерства оборони питань стала відсутність інформації про кількість ЛГБТК осіб серед військово-службовців, у зв'язку з чим командування деяких частин ЗСУ стало проводити позірно анонімні опитування особового складу про їх приналежність до ЛГБТК або інформованість про таку приналежність

інших військовослужбовців. ЛГБТК та правозахисні організації, втім, відразу вказали на хибність методики такого опитування, його принципову недостовірність і незначущість стосовно питань захисту прав ЛГБТК військових.

Після відставки Олексія Резнікова з посади міністра оборони та призначення на його місце Рустема Умерова у вересні 2023, міністерство змінило своє ставлення до законопроекту 9103, підтримавши його з невеликими зауваженнями.

У листопаді несподівано своє ставлення до цього документу змінило й Міністерство юстиції, яке підготувало новий, загалом позитивний, висновок до законопроекту Інни Совсун і заявило про те, що вноситиме на розгляд Верховної Ради свій аналогічний законопроект тільки у випадку, якщо за результатами розгляду в парламенті законопроект 9103 не буде ухвалено.⁴ За інформацією секретаря одного з міжфракційних парламентських об'єднань, це сталося тому, що особисто прем'єр-міністр Денис Шмигаль і кілька міністрів, через свої політико-ідеологічні погляди, не хочуть схвалювати законопроект про реєстроване партнерство для одностатевих пар для його подальшого внесення на розгляд Верховної Ради від імені Кабінету Міністрів України, як це передбачено пунктом 33 чинного Плану дій у сфері прав людини. Оскільки до кінця 2023 року Кабінет Міністрів так і не зробив цього, то можна констатувати, що український уряд не виконав цей пункт Плану дій.

Під час прайд-місяця два урядових органи — Міністерство культури та Міністерство закордонних справ — на своїх сторінках у соцмережах розфарбували свої логотипи у

кольори веселки на знак солідарності з ЛГБТК спільнотою. Хоча МЗС України вирішило не приєднуватися до спільної заяви міністрів країн-членів Ради Європи з нагоди 17 травня — Міжнародного дня боротьби проти гомо-, бі- та трансфобії, — посол України в Молдові підписав

⁴ <https://www.facebook.com/sovsun.inna/posts/pfbid0225DD8yTabLVuHQG-dX4XvSmWSWjnYw5ioa8XSTCfqkGSgN5jP8YcDjMZo6CMkVWV7PI>

спільний лист представників іноземних держав і міжнародних організацій на підтримку проведення прайд-місяця в цій країні. 26 грудня посол України в США Оксана Маркарова взяла участь у відкритті фотовиставки «ЛГБТІК+ на захисті України», влаштованою у столиці США Вашингтоні низкою ЛГБТК організацій за допомогою українського посольства.⁵ Так само, українські послы у Швеції, Німеччині та Австралії взяли участь у місцевих ЛГБТК прайд-заходах.

У 2023 році посол України в Швеції Андрій Плахотнюк (у центрі) другий рік поспіль взяв участь у Стокгольм-прайді — цього разу в компанії прем'єр-міністра Швеції Ульфа Крістерссона (зліва) та міністра закордонних справ Тобіаса Більстрема (справа на фото).

Національна Рада з питань телебачення і радіомовлення, яка згідно закону «Про медіа» стала національним медіа-регулятором, дуже активно розпочала роботу по напрацюванню критеріїв визначення інформації, що може бути дискримінаційною, зокрема, стосовно ЛГБТІК спільноти. Задля цього вона провела низку зустрічей і консультацій з представниками громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін і восени 2023 року презентувала ці критерії,

⁵ <https://www.washingtonblade.com/2023/01/29/ukrainian-ambassador-to-u-s-highlights-support-of-lgbtq-intersex-rights/>

пообіцявши налагодити контроль всіх ЗМІ, включно з інтернет-сайтами, щодо їх дотримання.⁶

Офіційний представник «Укрзалізниці», яка відгукнулася на прохання організувати окремі купе для жінок, заявив, що ця послуга буде доступною і для трансгендерних жінок.⁷

Активність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у 2023 році фокусувалася, переважно, на проблемах, безпосередньо пов'язаних з російською агресією, але сам омбудсмен Дмитро Лубінець та його Секретаріат не оминули увагою й питання захисту прав ЛГБТК осіб. Зокрема, український омбудсмен повідомив, що наполягав на врахуванні гомо/трансфобних мотивів обвинувачених при розслідуванні злочинів і призначенні покарання за них, а також рішуче підтримував запровадження в Україні реєстрованого цивільного партнерства, доступного для одностатевих пар: «Це вибір без вибору. [...] Якщо на території Європейського Союзу це питання юридично визнано, як ви думаєте, якою має бути відповідь на території України? [...] Як один з інструментів, як це врегулювати без змін в Конституцію України, це прийняти законопроект про так звані цивільні партнерства».⁸

Місцеві ради, переважно на заході України, взяли участь у кампанії проти ухвалення законопроекту 9103 про реєстровані цивільні партнерства, організованій за допомогою провідних українських церков. Депутати місцевих рад брали участь у публічних обговореннях цієї теми та/або ухвалювали звернення до центральної влади з вимогами не приймати закони на захист прав ЛГБТК людей, підготовані за допомогою гомофобного руху «Всі разом!» — зокрема, такі документи були підтримані Ковельською (Волинська область), Івано-Франківською та Луцькою міськими радами, Волинською та Чернівецькою обласними радами тощо.

В цілому, ця чергова кампанія гомофобних звернень місцевих рад до керівництва держави була помітно слабшою, ніж аналогічні кампанії

⁶ <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3784042-lise-dialog-dast-zmogu-uniknuti-bagatoh-proaviv-diskriminacii-eksperti.html>

⁷ <https://www.facebook.com/oleksandr.shevchenko.ua/posts/6942031269147208>

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=gz1H1z9VTHM&t=1722s>

попередніх років. Обурення релігійних та ультраконсервативних активістів викликало те, що вони не знайшли жодної підтримки з боку місцевих державних адміністрацій, а Львівська обласна військова адміністрація навіть влаштувала для держслужбовців і депутатів місцевих рад просвітницьку лекцію на тему сексизму, статевої дискримінації та гомофобії.⁹

Також гомофобні громадські активісти звернули увагу на проведення спеціалізованого тренінгу «Про різновиди сексуальної орієнтації» у загальноосвітній школі № 29 м. Хмельницького серед учнів 11 класу. Вони безуспішно вимагали від Департаменту освіти і науки Хмельницької міської ради звільнення посадових осіб, відповідальних за проведення тренінгу. Натомість, вони отримали відповідь в.о. директора департаменту Ольги Кшановської, що вона не бачить жодних проблем у факті його проведення, оскільки українське законодавство гарантує самостійність навчальних закладів у прийнятті рішень щодо освітніх та інших питань діяльності.¹⁰

⁹ <http://catholicnews.org.ua/u-lvovi-chinovnikiv-navchali-virnosti-ideyam-lgbt-ta-feminizmu>

¹⁰ <https://vsirazom.ua/news/pro-riznovydy-seksualnoyi-oriyentacziyi-u-shkoli-hmelnyczkogo-vidpovid-departamentu-osvity-i-nauky-shokuye-rozsliduvannya-tryvaye>

3. Політика, МАС-МЕДІА ТА СУСПІЛЬСТВО

Внесення на розгляд Верховної Ради законопроєкту 9103 про цивільне реєстроване партнерство народною депутаткою Інною Совсун вперше зробило питання захисту прав ЛГБТ однією з провідних тем внутрішньої політики України. Хоча більшість членів Верховної Ради трималися осторонь обговорення таких тем, Інні Совсун вдалося залучити ще 17 народних депутаток/ів в якості співініціаторів цього законопроєкту: 5 своїх однопартійців з «Голосу» та 12 із правлячої партії «Слуга народу», включно з головами цих партій Кірюю Рудик («Голос») і Оленою Шуляк («Слуга народу»).

Народні депутати, які внесли законопроєкт 9103 на розгляд Верховної Ради України

¹¹ <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>

Минулого року партія «Слуга народу» нарешті визначилася зі своєю ідеологією, приєднавшись до всеєвропейського політичного об'єднання «Альянс лібералів і демократів за Європу» (АЛДЄ), тоді як партія «Голос», що завжди позиціонувала себе як ліберальну політичну силу, є членом цього об'єднання вже з 2020 року. Партія «Голос» стала єдиною з провідних українських політичних сил, яка під час прайд-місяця розфарбувала свій логотип у веселкові кольори.

Варто зазначити, що далеко не всі члени та народні депутати «Слуги народу» поділяють ліберально-демократичну ідеологію; ця партія фактично формувалася як просто група підтримки чинного президента України Володимира Зеленського. Тоді як голова «Голосу» Кіра Рудик аргументувала підтримку законопроекту 9103 саме ідеологічними міркуваннями («Ліберальні цінності — це про рівні можливості для усіх. Саме тому я підтримую законопроект моєї колеги Інни Совсун про зареєстровані партнерства»¹²), голова «Слуги народу» Олена Шуляк апелювала до звернень з боку громадських організацій та громадян («коли я читала звернення конкретних людей, які пишуть, що “зараз в Україні для нас кожен день може бути останнім”, і просять надати їм рівні права з традиційними парами — проігнорувати це просто неможливо»¹³). Завдяки ініціативі Інни Совсун, резолюцію на підтримку запровадження в Україні цивільного реєстрованого партнерства було ухвалено на Конгресі АЛДЄ, який відбувся у травні 2023 року (що стало несподіванкою для його учасників з партії «Слуга народу», за словами Совсун).

На її думку, наразі голосів на підтримку будь-якого законопроекту про одностатеві цивільні партнерства бракує як у Верховній Раді в цілому, так навіть й у профільному Комітеті ВРУ з питань правової політики — однак, поступово ситуація змінюється на краще, і певні народні депутати змінюють свої погляди на цю тему. Однією з причин, які мотивують такі зміни, стають гомофобні заяви та дії російської влади. Зокрема, досить несподівано, законопроект 9103 підтримав голова

¹² <https://www.facebook.com/kira.rudik/posts/pfbid0iisGpJDZn7quCE9NpQyfk-4qtUPy4jewmbfg9vwKzEiPfM84U13ggZqXYjfcmd9Hl>

¹³ <https://www.kyivpost.com/uk/post/14679>

Комітету ВРУ з питань молоді та спорту Андрій Кожем'якін (партія «Батьківщина»). За словами авторки цього законопроекту Марії Ключ, помічниці народної депутатки Інни Совсун, на засіданні комітету Андрій Кожем'якін заявив про те, що він підтримує християнські цінності, «Але ми зараз в стані війни, ми чітко знаємо, хто наш ворог, хто наш друг. І якщо ми можемо зробити щось, щоб відійти від російських “скреп”, то я підтримую це рішення і цей проєкт».¹⁴

Непримиренними супротивниками рівності прав для ЛГБТК людей залишаються ультраконсервативні та радикально-націоналістичні громадсько-політичні сили, зокрема, такі як партії «Національний корпус», «Правий сектор», «Свобода» тощо. Вони не впливові на національному рівні та не представлені у Верховній Раді, за винятком ВО «Свобода», членкою якої є одна народна депутатка, обрана по мажоритарному округу. Партія «Свобода», однак, досить помітно представлена у місцевих радах, особливо на заході України, де разом з релігійними активістами послідовно просуває гомофобний порядок денний. Зокрема, фракція ВО «Свобода» у Волинській обласній раді виступила з заявою¹⁵, в якій засудила намагання просувати в Україні «агресивну ґендерну ідеологію в освітній сфері» та узаконити одностатеві шлюби, та підготувала проєкт відповідного звернення до Верховної Ради.

Після заборони та ліквідації проросійських партій, роль головного борця з «пропагандою гомосексуалізму» та «ґендерною ідеологією» у Верховній Раді перебрала на себе Юлія Тимошенко. Хтось із учасників неpubлічної зустрічі Тимошенко з членами її партії «Батьківщина» таємно зняв і поширив в інтернеті відео, де лідерка інструктує однопартійців: «Ми проти цього, публічно, і тільки буде перезавантаження влади, ми все це повідміняємо нафіг. Є тільки дві статі — чоловіча і жіноча, — все інше треба забути. І традиційні родинні цінності — все, крапка. Тому я прошу вас розпочати в цьому напрямку окрему, стратегічну, глибоку роботу, яка буде складатися з трьох

¹⁴ <https://lyuk.media/people/maria-klus/>

¹⁵ <https://www.facebook.com/volynrada/posts/pfbid02VWzfwAaytY9TFp2rRZx-kMUSS7hSWow8NHHQpVM4rVfphhtLwwfAZdASa6K8krDFNI>

елементів. Перше: зустріч із духовенством кожної конфесії в області. [...] Друге: попросити в кожній конфесії, щоби був зроблений спецвипуск газети, яка буде роздана всім віруючим. [...] І третє, це виступи наших депутатів: ось служба пройшла, уже потім починаються розмови, в кінці служби щоби і батюшка, і хтось із представників нашої партії виступили і все це людям розказали і попросили до всіх донести. Я просила би, щоби ми на цю тему приділили серйозну стратегічну роботу і увагу. Це мегаважливо».¹⁶

Ймовірно, таким чином Юлія Тимошенко сподівається підвищити, особливо на заході України, популярність своєї партії, яка останні роки невинно знижується. Протягом 2023 року Тимошенко особисто та парламентська фракція «Батьківщини» в цілому послідовно займали ультраконсервативну позицію та голосували проти будь-яких рішень Верховної Ради ліберального характеру. Вочевидь, частина народних депутатів та активістів «Батьківщини» не поділяють такого курсу, але підкоряються диктату своєї лідерки. Свідченнями незгоди всередині «Батьківщини» з ультраконсервативним курсом Тимошенко є, наприклад, виток вищезгаданого відео в інтернет і підтримка народним депутатом від «Батьківщини» Андрієм Кожем'якіним законопроекту про реєстровані цивільні партнерства.

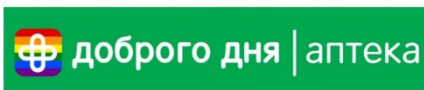
Під час прайд-місяця також помітно активізувалися агресивні супротивники ЛГБТК — зокрема, організатори міжнародного фестивалю квір-кіно Sunny Bunny, який успішно пройшов 22-28 червня у Києві, отримали численні загрози підпалу кінотеатрів «Жовтень» і KINO42, які демонстрували фестивальну програму. Кінотеатр «Жовтень» вже сильно постраждав від підпалу, вчиненого з аналогічних мотивів 29 жовтня 2014 року, тому організатори фестивалю та керівництво кінотеатрів відразу звернулися до поліції.¹⁷ Цього разу погрози невідомих зловмисників не були реалізовані.

Прайд-місяць, який тривав у травні-червні 2023 року, також відзначився досі небаченою в Україні хвилею символічної підтримки з боку бізнесів

¹⁶ <https://www.facebook.com/nashsvitcenter/videos/398569019188842/>

¹⁷ <https://hromadske.ua/posts/kiyivskim-kinoteatram-pogrozhuut-pidpalom-cherez-provedennya-pershogo-v-ukrayini-lgbt-kinofestivalyu>

— як невеликих, так і провідних у своїх сферах діяльності. Опублікували заяви на підтримку ЛГБТК людей та/або розфарбували свої логотипи у веселкові кольори такі великі загальнонаціональні компанії як аптечна мережа «Аптека Доброго дня», всі основні оператори мобільного зв'язку — Vodafone, Київстар, Lifecell, — мережа магазинів побутової техніки та електроніки Comfy, державна та найбільша в Україні поштова служба Укрпошта, інтернет-провайдер Lanet тощо. Реакція аудиторії на такі дії була дуже різною, вони отримували як схвалення так, і рішуче засудження. За словами директорки з маркетингу та електронної комерції Comfy Марії Назаренко, після того, як компанія опублікувала на своїх сторінках у соціальних мережах свій логотип з веселковим прапором, кількість нових підписників у Фейсбукі та Інстаграмі трохи виросла, а у X (колишньому Твіттері) збільшилася у три рази.¹⁸

Під час прайд-місяця 2023 свої логотипи у райдужні кольори розфарбували низка великих і середніх бізнесів України.

¹⁸ <https://www.facebook.com/maria.nazarenko.12/posts/pfbid06CVVm9mHiev-ZhSYXAE4Uy9hi6aoqffdEw6WceqakxM6Rvd9brfmwZ2SGAgytXAKI>

Водночас, стриманою, але помітно недружною, була реакція на прайд-місяць з боку найбільшої приватної поштової компанії «Нова пошта» — адміністратори її соціальних мереж видаляли запитання про ставлення компанії до ЛГБТК людей з боку користувачів і навіть блокували найбільш активних із них. За повідомленнями критиків «Нової пошти», це пов'язано з особистою позицією її власника. Ще більший скандал розгорівся навколо публікації оголошення про прийом на роботу до IT-компанії Soft.ua, в якому серед вимог до кандидатів було вказано «непричетність до ЛГБТ руху». Після того, як керівництво компанії зрозуміло, що такі вимоги прямо суперечать чинному українському законодавству та можуть призвести до їх притягнення до адміністративної та навіть кримінальної відповідальності, це оголошення було видалено з вебсайту трудових вакансій, але у своїх соціальних мережах Soft.ua та її керівник Дмитро Асмогілов неодноразово підкреслили своє принципово негативне ставлення до ЛГБТК людей.¹⁹

Однак, згідно всіх останніх опитувань громадської думки, таке ставлення зараз поділяє вже меншість українського суспільства. Так, комплексне дослідження соціологічної групи «Рейтинг», проведене на початку 2023 року, виявило, що за рік з початку повномасштабного російського вторгнення нейтральне або позитивне ставлення до ЛГБТ спільноти зросло з 53 до 64%.²⁰ За даними опитування соціологічної групи «Рейтинг», проведеного у серпні 2023 року, 42% респондентів висловилися проти легалізації одностатевих шлюбів, 37% їх підтримали, а 22% не мали певної думки з цього приводу.²¹

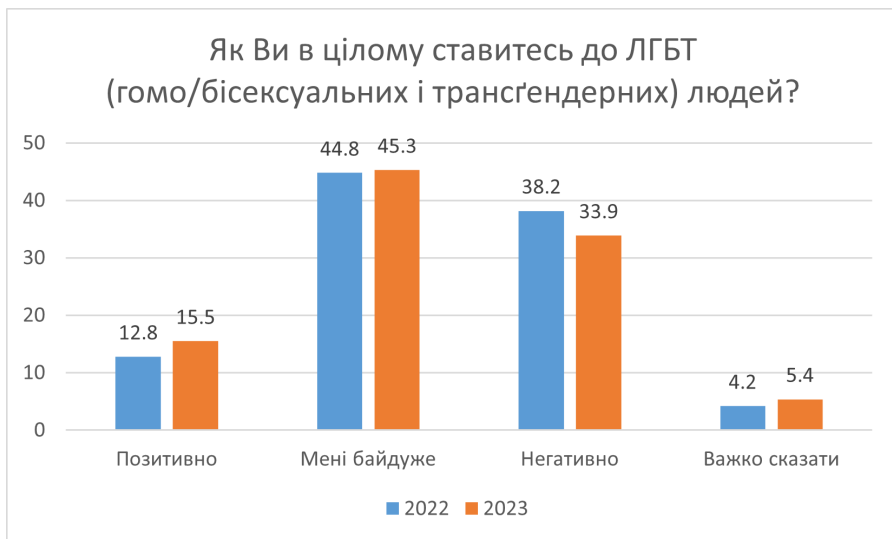
Опитування, проведене Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Центру «Наш світ» у червні 2023 року, також підтвердило цю позитивну тенденцію: за рік частка тих, хто ставиться до ЛГБТ негативно, зменшилася з 38,2% до 33,9%; частка тих, хто

¹⁹ https://zaxid.net/ukrayinska_it_kompaniya_potrapila_u_skandal_cherez_diskriminatsiyu_lgbt_n1565745

²⁰ https://ratinggroup.ua/research/ukraine/kompleksne_dosl_dzhennya_yak_v_yna_zm_nila_mene_ta_kra_nu_p_dsumki_roku.html

²¹ https://ratinggroup.ua/research/ukraine/soc_olog_chne_dosl_dzhennya_do_dnya_nezalezho_uyavlennya_pro_patr_otizm_ta_maybutn_ukra_ni_16-20_se.html

підтримує запровадження цивільного реєстрованого партнерства для одностатевих пар, збільшилася з 23,6% до 28%, а частка тих, хто проти цього, зменшилася з 41,9% до 38,9%.²² Інше дослідження КМІС показало, що у першій половині 2023 року з твердженням «ЛГБТ+ люди повинні мати право на цивільні партнерства» повністю або скоріше погоджувалися 53-56% опитаних, повністю або скоріше не погоджувалися 22-24%.²³

Згідно опитувань громадської думки, здійснених Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Центру «Наш світ», ставлення українського суспільства до ЛГБТК людей поступово покращується.

За нашими оцінками, у 2023 році українські мас-медіа, здебільшого, активно та позитивно висвітлювали участь відкритих ЛГБТК людей у війні проти Росії та питання запровадження реєстрованого цивільного партнерства. Винятком були релігійні вебсайти, які озвучували непримиренно гомофобну позицію провідних українських церков —

²² <https://gay.org.ua/blog/2023/06/15/za-rik-ukraintsi-pokrashchyly-svoie-stavlennia-do-lhbt/>

²³ https://kiis.com.ua/materials/pr/20230630_p/May%202023_wartime%20survey_Public%20version_Ukr.pdf, с. 12.

втім, вони не є надто помітними та популярними в українському медіапросторі.

4. ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

У 2023 році офіційні представники провідних українських церков, що входять до складу Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (надалі скорочено — ВРЦіРО), зосередили свої зусилля на протидії запровадженню в Україні реєстрованого цивільного партнерства, доступного для одностатевих пар. 27 березня ВРЦіРО звернулася до голови Верховної Ради щодо неприпустимості ухвалення законопроекту 9103, а 14 червня опублікувала заяву «про неприпустимість зрівняння одностатевих співмешкань із сім'єю»,²⁴ реагуючи на рішення ЄСПЛ по справі «Маймулахін і Марків проти України» (хоча, згідно статті 3 Сімейного кодексу України, одностатеві партнерства вже вважаються сім'єю, що підтверджується наявними судовими рішеннями).

Аналогічні заяви із запереченнями проти будь-яких кроків щодо визнання сімейних стосунків і захисту прав одностатевих партнерів також були зроблені очільниками окремих церков і релігійних об'єднань — зокрема, УГКЦ, ПЦУ, УПЦ-КП, УЦХВЄ (п'ятидесятники), ВСЦЄХБ (баптисти) тощо.

У 2023 році провідні релігійні ЗМІ стали регулярно передруковувати вкрай маніпулятивні матеріали стосовно ЛГБТК питань, підготовані гомофобним рухом «Всі разом!», очолюваним релігійним активістом і журналістом Русланом Кухарчуком, а керівники українських церков стали брати участь в заходах, організованих цим рухом. Офіційні представники церков, однак, старанно уникали формулювань, які би прямо засуджували гомосексуальність і ЛГБТК людей, замінюючи їх туманними фразами про «захист сім'ї» і «сімейних цінностей». Зокрема, у Кам'янці-Подільському 21 травня відбулася чергова хода «за сімейні цінності», організована місцевою Духовною радою християнських Церков та релігійних організацій, яка, несподівано для її організаторів, викликала шквал критики у соціальних мережах як захід, спрямований проти ЛГБТК людей та європейської інтеграції України. Представники Духовної ради були вимушені виправдовуватися,

²⁴ <https://vrciro.org.ua/ua/statements/zayava-vseukrainskoi-radi-tserkov-i-religiynikh-organizatsiy-pro-nepripustimist-zrivnyannya-odnostatevikh-spivmeshkan-iz-simeyu>

наголошуючи на тому, що ніде в анонсах чи промовах священнослужителів не вказано, що це «марш проти ЛГБТ» і не згадана тема гомосексуальності.²⁵

Вочевидь, українські церкви вимушені реагувати на зміну настроїв українського суспільства, яке стає все більш терпимим і дружнім до ЛГБТК та починає розчаровуватись у церкві. Останні соціологічні опитування демонструють як зростання підтримки ЛГБТК спільноти, так і падіння авторитету церкви в Україні. Так, регулярні соціологічні опитування Центру Разумкова, продемонстрували, що з початку 2023 року рівень суспільної довіри до церкви зменшився на 6,3% — з 69,7% у лютому-березні²⁶ до 63,4% у грудні.²⁷ Регулярні опитування Київського міжнародного інституту соціології стабільно показують менший рівень довіри до церкви. Згідно цих даних, рівень довіри до церкви в українському суспільстві за останній рік знизився на 6% — із 44% у грудні 2022 до 38% у грудні 2023 року.²⁸

Важким ударом по непримиренно гомофобній позиції провідних українських церков стала лібералізація ставлення до гомосексуальності з боку Римо-католицької церкви, а надто дозвіл на благословення одностатевих пар. Наприкінці 2023 року гомофобні матеріали майже зникли зі сторінок провідних релігійних українських ЗМІ, які натомість зосередилися на обговоренні та критиці змін у католицькій доктрині з цього приводу. Очікувано, римо- та греко-католицькі єпископи України висловилися проти рішення Ватикану, що дозволяє благословляти одностатеві пари, та заявили, що не дозволять цього в межах своєї юрисдикції.

²⁵ <https://www.facebook.com/kpmrada/posts/pfbid0n9bvjUqK94pkQAJb-W6hxVZVzASQ7FwqU3zQMaXk7SoN91t3SJy6g8Gatgfag3VS9l>

²⁶ <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>

²⁷ <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-gruden-2023r>

²⁸ <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1>

Очевидно, що українські церкви тепер почуваються вкрай некомфортно, вимушені до публічного обговорення ЛГБТК питань, чого вони старанно уникали раніше. Бурхливу суспільну реакцію спричинив відеокліп на пісню «Серце» у виконанні відомого письменника і співака Сергія Жадана та співачки Христини Соловій, де, серед іншого, демонструється поцілунок двох дівчат, що був частково знятий у львівському греко-католицькому храмі. Церковне керівництво звільнило настоятеля церкви, де знімався кліп, хоча сцена з одностатевим поцілунком була знята у зовсім іншому місці, а клірики УГКЦ закликали музикантів видалити кліп з інтернету. Ті, звісно, відмовилися, отримавши масову підтримку з боку молодіжної аудиторії, яка відверто насміхалася над церковним ханжеством. Відомий своїми ліберальними поглядами священник УГКЦ Назарій Заторський підтримав артистів і засудив релігійний фанатизм.²⁹

Один з найвідоміших капеланів Збройних сил України, священник ПЦУ Сергій Дмитрієв не поділяє гомо/трансфобних поглядів провідних українських церков.

²⁹ https://zaxid.net/pro_antihristinu_sodomiya_u_tserkvi_zi_sobakami_n1573057

Окремі релігійні активісти та представники церков почали висловлювати свою незгоду з позицією церковного керівництва та ультраконсервативних вірян, які вимагають, щоби держава жила за релігійними законами та непримиренно ставляться до гомосексуальності. Зокрема, такі погляди висловили відомий релігійний експерт, активіст і журналіст з теологічною освітою Віктор Трегубов³⁰ (православний) і військова капеланка Олена Легенчук³¹ (п'ятидесятниця). Водночас, остання була вимушена зректися своїх слів — ймовірно, під тиском церковного начальства, від якого залежить дозвіл на капеланську службу у Збройних силах України.

Попри різку критику з боку ультраконсервативних релігійних активістів і незадоволення свого церковного начальства, послідовно толерантне та дружнє ставлення до ЛГБТК людей висловлює головний капелан Сил територіальної оборони, священник ПЦУ Сергій Дмитрієв, який також обіймає посади заступника голови синодального Управління соціального служіння ПЦУ і виконавчого секретаря Комісії з питань соціального служіння ВРЦіРО.³²

³⁰ <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3716206-viktor-tregubov-major-zsu-teolog.html>

³¹ <https://rozmova.wordpress.com/2023/06/15/olena-lehenchuk/>

³² <https://glavcom.ua/longreads/ja-sluzhiv-rosijskij-tserkvi-intervju-iz-najprohresivnishim-kapelanom-zsu-943194.html>

5. ЛГБТК спільнота

Як і для всього українського суспільства, головними питанням ЛГБТК спільноти у 2023 році була допомога збройним силам в опорі російській агресії та виживання в умовах війни. Багато українських ЛГБТК організацій у ці важкі часи зосередили свої зусилля на підтримці спільноти, зокрема, надаючи екстрену матеріально-фінансову допомогу постраждалим від бойових дій та тимчасовий прихисток переселенцям з окупованих і небезпечних територій у шелтерах. Деякі організації зі сходу та півдня України були вимушені практично повністю евакуювати свій персонал у відносно безпечні регіони, самі ставши вимушеними переселенцями.

Зокрема, спільними зусиллями активістів місцевої ЛГБТК спільноти, переселенців і громадської організації «Прожектор» в Одесі був створений і функціонує спеціальний шелтер для трансгендерних і небінарних людей, розрахований на 12 осіб, який фінансується за рахунок допомоги від американської ЛГБТК організації. За рік він прийняв близько сотні відвідувачів, яким надавалася також матеріальна, психологічна та юридична допомога. У ньому тимчасовим мешканцям не загрожують прояви трансфобії, які можуть зустрічатися навіть всередині ЛГБТ спільноти. Фактично, він став соціокультурним центром для транс*спільноти півдня України.³³

12 грудня ГО «КиївПрайд», організатор київського Маршу Рівності, оголосив про зміну команди. Його керівник з 2021 року Ленні Емсон зі своєю командою полишили цю організацію, а Правління та Загальні збори оголосили про початок перехідного періоду та набір нової команди працівників.³⁴ Після закінчення фінансування проєкту у грудні 2024 року припинився вихід останнього друкованого регулярного ЛГБТК видання в Україні — газети «Стоунволл», що випускалася ГО «Гей-альянс Україна».

³³ <https://odessa-life.od.ua/uk/article-uk/jak-v-odesi-pracjuie-shelter-dlja-transgendernoi-ta-nebinarnoi-spilnoti>

³⁴ <https://www.facebook.com/kyivpride/posts/pfbid02ynQq3n5fwe9KCZafVw-RM1H1tvjmjCUR77ZZ9vVMUtNoM6qdvQGfa6gsKTTUoZedsI>

Через війну, прайд-заходи в Україні у 2023 році були дуже обмеженими і, переважно, непублічними, Марші Рівності фактично не проводилися. Єдиним винятком став Харків, де, навіть в умовах постійних обстрілів з боку російських агресорів, оргкомітет Харків Прайду провів цілу низку заходів. Зокрема, 27 серпня 25 ЛГБТК-активістів здійснили велопробіг центром Харкова під веселковими прапорами,³⁵ а 2 вересня Харків Прайд завершився символічним маршем: близько пів сотні учасників розставили на проспекті Науки силуети людей у райдужних кольорах як нагадування про ЛГБТК людей та їхні проблеми, які стали невидимими через війну.³⁶

Харків Прайд 2023 завершився акцією «Невидимі фігури» на проспекті Науки.

³⁵ <https://www.objectiv.tv/uk/objectively/2023/08/27/lgbt-aktivisti-proveli-veselkovij-veloprobig-u-tsentr-harkova-foto/>

³⁶ <https://gwaramedia.com/en/uniting-for-victory-kharkivpride-march-took-place-in-the-city/>

Громадська діяльність по захисту прав ЛГБТК людей у цьому році була зосереджена, переважно, на адвокації ухвалення закону про реєстроване цивільне партнерство, особливо з боку ГО «Українські ЛГБТ+ військові за рівні права» та просто відкритих ЛГБТК військових, у чому їм активно допомагали журналісти та інші ЛГБТК організації. Ця діяльність призвела до помітної активізації гомофобних релігійних активістів і військових, які намагалися всіляко применшити заслуги ЛГБТК військових або взагалі заперечували їх існування. Варто зауважити, що не надто толерантне ставлення до ЛГБТК людей в українському суспільстві примушує їх переважно більшість приховувати свою ідентичність, зокрема й на військовій службі; відкриті ЛГБТК в Україні досі складають незначну частку від їхньої загальної кількості.

Військовослужбовці ЗСУ артилерист Павло Лагойда (справа) та піхотинець Владислав Поліщук не приховують своїх стосунків і вимагають якнайшвидшого ухвалення закону про реєстроване цивільне партнерство.

Водночас, за останній рік в українському війську значно побільшало відкритих ЛГБТК військовослужбовців. На початок 2023 року в ЗСУ служила єдина відкрита трансгендерна жінка — доброволиця, військова журналістка з США Сара Ештон-Сірілло, яка навіть була призначена ведучою офіційних англомовних новин сил Територіальної оборони.³⁷ За рік на публічний камінаут наважилися ще кілька відкритих трансгендерних та десятки, якщо не сотні, ЛГБ військових.

Відкриті ЛГБТК військовослужбовці повідомляють, здебільшого, про нейтральне або терпиме ставлення з боку товаришів по службі та командування і відсутність дискримінації у просуванні та відзнаках за добросовісну службу. Однак, через відсутність офіційної політики Міноборони та МВС у цьому питанні, місцями трапляються випадки нетолерантного поводження та навіть насильства з боку товаришів по службі та, рідше, безпосереднього командування. Найбільш нетерпимим ставленням до ЛГБТК відрізняються різного роду добровольчі підрозділи, сформовані праворадикальними організаціями, однак, це не створює серйозних проблем через те, що в них служать саме добровольці з відповідними ідеологічними поглядами, серед яких немає відкритих ЛГБТК людей.

Трансгендерні люди подекуди відчувають проблеми з потрібними гормональними препаратами — як з їх наявністю, так і з вартістю на тлі загального зменшення своїх доходів. ЛГБТК та благодійні організації, наскільки можливо, намагаються допомогти їм у вирішенні цієї проблеми. ЛГБТК активісти повідомляли про неодноразові випадки дискримінаційного поводження з боку прикордонної служби з трансгендерними жінками, які виїжджали з України: українські прикордонники вимагали від них не передбачені для виїзду з країни документи та не дозволяли перетин кордону через їхню «непереконливу» зовнішність, навіть попри те, що в паспорті їхня стать була вказана як жіноча, припускаючись при цьому гомо/трансфобних образ і принижень.

³⁷ <https://www.facebook.com/Svetlyi/posts/pfbid02zsL8tx4RBcvLnBMTa2hBM-2e3bgsvtzRHH2nCn3qyRS3UV5KhyB9ZiFCHBMin42Vgl>

6. НАСИЛЬСТВО, ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ІНШІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛГБТК³⁸

Мережею моніторингу Центру "Наш світ" у 2023 році було зафіксовано 56 випадків дій на ґрунті гомофобії/трансфобії, дискримінації та інших порушень прав людини, із яких 52 трапилися на території України, а 4 — за кордоном з українськими ЛГБТК біженцями.

Таблиця 1. Регіональний розподіл кейсів, задокументованих у 2023 році.

Регіон	Кількість
Київ та область	16
Одеса та область	5
Житомир та область	4
Львів	4
Донецьк та область	3
Луцьк	3
Івано-Франківськ та область	3
Миколаїв та область	2
Суми	2
Чернівці	2
Дніпро	1
Запоріжжя	1
Кіровоградська область	1
Полтавська область	1
Рівне	1
Тернопіль	1
Харків	1
Херсонська область	1
Закордон (Нідерланди, Великобританія, Польща)	4

³⁸ У цьому розділі кількість задокументованих порушень прав ЛГБТК може перевищувати кількість кейсів, тому що на деякі випадки припадає відразу кілька порушень.

Порушення з боку окупаційної влади (воєнні злочини)

У 2023 році було зафіксовано 3 воєнних злочини з боку російських загарбників на тимчасово окупованих українських територіях: два у Донецькій і один у Херсонській області. Це значно менше, ніж у 2022 році (31), що може бути пов'язане з тим, що у 2023 було звільнено небагато окупованих територій, а інформація про порушення з боку російських окупантів отримується, найчастіше, від місцевих мешканців після їх звільнення.

Кейс 2306

У першій половині вересня 2023 року окупаційна адміністрація одного із селищ Херсонської області запідозрила місцевого мешканця А. у зв'язках з українською стороною та кинула його до катівні. А. били та піддавали сексуальному насильству: примусово роздягали, тикали в різні частини тіла дула автоматів, казали, щоб він «відсмоктав за Україну сам у себе» або в окупантів; казали, що «в Україні багато підорів», що він «такий самий, бо немає жінки». Погрожували зґвалтуванням та казали, що «тоді стане нормальним», майже не давали їжі та води. Тримали його біля тижня, потім сказали «поки йди, а там подивимось на твою поведінку».

Кейс 2307

У середині жовтня лесбійську пару С., 36 років, і А., 28 років, російські військові піддали сексуальному насильству та вимаганню на одному із блокпостів у Донецькій обл., коли жінки намагалися виїхати на підконтрольну Україні територію. Підозру окупантів викликала А., яку вони спочатку взагалі сприйняли за хлопця. Жінок відвели в якийсь сарай і примусили оголитися до трусів, знайшли татуювання «лабрису» (традиційний лесбійський символ у вигляді двобічної сокири), погрожували груповим зґвалтуванням в якості «профілактики лесбійства», обмацували тіла, ображали. Це було рано-вранці і було дуже холодно, а солдати навмисно не дозволяли їм деякий час одягатися, навіть, коли припинили обшук. С. змогла домовитися, щоби їх відпустили: віддала родинні прикраси (кільця та брошки зі

старовинного золота) — єдине, що в неї було цінного. На блокпості вони провели від 2 до 4 годин.

Сфера взаємодії з приватними особами

У 2023 році в Україні було зафіксовано 25 випадків дій на ґрунті гомофобії / трансфобії та мова ворожнечі з боку приватних осіб або груп осіб. 17 з них можна охарактеризувати як *злочини ненависті*, а 7 — як *інциденти ненависті*. В одному випадку було зафіксовано прояви *мови ворожнечі*.³⁹ Були відзначені такі види порушень (див. таблицю 2):

Таблиця 2. Дії на ґрунті нетерпимості за ознаками СОГІ з боку приватних осіб у 2023 році.

Види порушень	Кількість
образи, приниження людської гідності, погрози	21
фізичне насильство різного ступеня тяжкості	18
незаконне збирання, розголошення або погроза розголошення конфіденційної інформації	5
гомофобія / трансфобія в сім'ї	4
грабіж	3
вимагання та шантаж	3
напади на ЛГБТК центри / заходи або активістів	2
втручання в особисте життя	2
умисне знищення або пошкодження майна	2
гомофобні написи / заклики (мова ворожнечі)	1
незаконне виселення з житла	1
викрадення людей	1

Як і у минулому воєнному році, у 2023 зберіглася тенденція до зниження нападів на ЛГБТК центри і заходи. З такого типу порушень

³⁹ Виділені курсивом терміни наведені відповідно до класифікації БДІПЛ/ОБСЕ.

можна відзначити «контракцію» гомофобного угруповання «Традиція і порядок» (офіційно воно було ліквідоване, але фактично діє під іншими назвами), присвячену відкриттю в Одеському художньому музеї виставки на ЛГБТК тематику у грудні 2023 року — пікетувальники намагалися зашкодити нормальній роботі музею, зірвали банер виставки та забрали з собою у якості трофею. Невдовзі, на іншому музейному банері з'явилися написи з неонацистською символікою.

22 грудня 2023 р. в Одесі учасники угруповання «Традиція і порядок» пошкодили банер ЛГБТК виставки, а інший музейний банер згодом замалювали гомофобними образами та неонацистською символікою.

Кейс 2265

Наприкінці березня 2023 року 27-річний Дмитро зіткнувся в ліфті свого будинку із сусідом, який знав про його гомосексуальну орієнтацію та неодноразово виявляв своє гомофобне ставлення. Цього разу цей 50-річний чоловік знову став цькувати Дмитра, а на вимогу припинити образи, накинувся на нього з кулаками та жорстоко побив.

Кейс 2288

На початку серпня у Запоріжжі група молодиків у Телеграм-групі для гей-знайомств заманила на побачення 45-річного гея та побила його, знявши це на відео і виклавши його в інтернеті. Попри те, що потерпілий повідомив поліції певні дані, які могли допомогти знайти нападників, впродовж декількох місяців поліцейські нічого не зробили.

Побиття гея у м. Запоріжжя (кейс 2288)

Стосунки з правоохоронними органами

У 22 випадках була відзначена взаємодія потерпілих з правоохоронними органами (виклик поліції, подання заяв про правопорушення, проведення слідчих дій тощо). У 10 з них були зафіксовані порушення з боку представників поліції (див. таблицю 3).

Таблиця 3. Порушення за ознаками СОГІ у 2023 р. з боку поліції.

Порушені права (якими діями)	Кількість
ефективні засоби правового захисту (неналежне виконання функцій по захисту прав, відмова у захисті прав)	7

рівність та недискримінація (упереджене ставлення)	4
свобода та особиста недоторканність (порушення процесуальних норм, перевищення влади і службових повноважень, образи, приниження людської гідності, погрози, фізичне насильство)	3
повага до приватного життя (втручання в особисте життя, незаконне збирання, розголошення або погроза розголошення конфіденційної інформації)	3
катування або нелюдське поводження	1

Більшість випадків порушень з боку правоохоронців стосуються неналежного виконання своїх функцій щодо захисту прав і відмови в захисті. Так, Дніпровський райвідділок поліції м. Києва фактично «заморозив» розслідування справи про напад на офіс Центру «Наш світ» з боку, ймовірно, членів організації «Карпатська січ», який відбувся у перші дні повномасштабного вторгнення, а слідча, яка веде розслідування цієї справи, послідовно відмовляє у визнанні Центру «Наш світ» потерпілою стороною в цьому провадженні, попри численні скарги потерпілих та рішення слідчих суддів.

Також було задокументовано три випадки порушення з боку поліцейських права на свободу і особисту недоторканність.

Кейс 2300

Розслідуючи вбивство гея, співробітники одного із столичних райвідділків поліції допитували чоловіків, з якими вбитий мав зустрічі. 32-річний С., який у середині грудня 2023 р. також побував на такому допиті в якості свідка, повідомив, що працівники поліції ображали його у зв'язку з його сексуальною орієнтацією та застосовували фізичне насильство з метою схилити його до зізнання. Крім цього, поліцейські під час допиту показували інтимні відео з телефону вбитого та глумили з його сексуальних практик, а самого С. запитували, чи він робить так само і т.ін., брутально втручаючись у його приватне життя. Також поліцейські, незрозуміло для чого, повідомили С., що вбитий був ВІЛ-інфікованим і запитали про ВІЛ-статус С. При цьому, слідчий по цій справі не був присутній на допиті, хоча, згідно Кримінального

процесуального кодексу, мав здійснювати всі слідчі дії особисто. Допит тривав більше 7 годин, і відпустили С. лише після того, як він пройшов поліграф. Поліцейські сказали, що після цього запитань до нього більше немає та примусили підписати заяву про відсутність претензій до них.

Порушення у ЗСУ (військові правопорушення)

У 2023 році було задокументовано 5 випадків порушень прав за ознаками СОГІ у лавах ЗСУ (див. таблицю 4).

Таблиця 4. Порушення за ознаками СОГІ у 2023 р. у ЗСУ.

Тип протиправних дій	Кількість
образи, приниження людської гідності, погрози	5
упереджене ставлення (дискримінація)	5
фізичне насильство різного ступеню тяжкості	2
цькування	1
втручання у приватне життя	1
незаконний збір, розголошення або погроза розголошення конфіденційної інформації	1
пониження на посаді або відмова у просуванні	1

У двох випадках, які відбулися у лютому в Тернополі та у березні в Ізмаїлі, було відзначене дискримінаційне ставлення (образи, приниження людської гідності) з боку представників ТЦК до трансгендерних осіб просто на вулиці під час вручення повісток.

Ще у двох випадках спостерігалось дискримінаційне ставлення до військовослужбовців гомосексуальної орієнтації з боку товаришів по службі та командирів.

Кейс 2267

У березні 2023 року 25-річний військовослужбовець-контрактник повідомив, що одного разу товариші по службі застали його за переглядом гей-порно та розповіли всім іншим у підрозділі. З тих пір, каже потерпілий, «ставлення до мене відразу змінилося — зі мною припинили нормально спілкуватися, почалися цькування та образи,

могли харкнути в мене, коли спав, чи помочитися на ліжку. Через це я одного разу наковтався таблеток — коли «відкачали», відправили у «психушку» в Дніпро».

Зайнятість

У цій сфері було зафіксовано 6 випадків порушень трудових прав ЛГБТК (див. таблицю 5):

Таблиця 5. Порушення за ознаками СОГІ у 2023 р. у сфері зайнятості.

Порушені права (якими діями)	Кількість
рівність та недискримінація (доведення до звільнення за власним бажанням, незаконне звільнення, бездіяльність адміністрації, пониження на посаді або відмова у просуванні, цькування, упереджене ставлення)	6
повага до приватного життя (втручання в особисте життя, незаконне збирання, розголошення або загроза розголошення конфіденційної інформації)	4

Кейс 2282

У травні 2023 року 21-річну Ганну, яка незадовго до цього влаштувалася кухаркою в одне із сумських кафе, викликала її начальниця і повідомила, що їй та її чоловіку, власнику кафе, не подобається, що у них працює лесбійка (вони помітили, що після роботи Ганну часто зустрічає її подруга) та запропонували звільнитися за власним бажанням, оскільки вона в них все одно працювати не буде.

Кейс 2297

У жовтні 2023 року 22-річна транс*дівчина, яка влаштувалася робітницею в один із столичних супермаркетів мережі «Ашан», повідомила, що піддається цькуванню з боку колег через свою трансгендерність. Це перша її робота після процесу переходу, тому вона дуже нервує. Треба віддати належне адміністрації супермаркету: після скарг потерпілої, вони запевнили її у повній толерантності зі свого боку, а також провели певні бесіди з персоналом, хоча це й не дуже допомогло.

Освіта

Порушення в цій сфері були зафіксовані в одному випадку.

3 лютого 2023 року першокурсниця одного зі львівських коледжів помітила упереджене ставлення до гомосексуальної орієнтації з боку однієї з викладачок. Хоча ця викладачка у своїх погрозах і образливих жартах не згадувала ім'я потерпілої, але виразно дивилася в її бік, що, на її думку, робило ці цькування персоналізованими. Зокрема, викладачка казала, що якщо дізнається, що хтось із студентів «не такий», то буде тушити цигарки об його тіло і т.ін.

Доступ до товарів і послуг

У цій сфері було задокументовано 8 випадків порушень прав за ознаками СОГІ (див. таблицю 6), три з яких мали ознаки злочинів або інцидентів ненависті, а ще два — ознаки розпалювання ворожнечі проти ЛГБТК через розміщення у місцях загального користування гомофобних об'яв.

Гомофобна об'ява у спортзалі "Hazard Gym", Івано-Франківськ, березень 2023 р.

Таблиця 6. *Порушення за ознаками СОГІ у 2023 р. у споживчій сфері.*

Порушені права (якими діями)	Кількість
рівність та недискримінація (упереджене ставлення, відмова в обслуговуванні, бездіяльність адміністрації, незаконне виселення з житла)	8
повага до приватного життя (втручання в особисте життя)	2

Кейс 2281

Увечері 16 червня 2023 року 28-річний Леонід скористався послугами таксі служби «594» в Житомирі. Під час поїздки він розмовляв телефоном зі своїм хлопцем на приватні теми. 50-річний таксист почав сердитися та грубити, бо не міг знайти потрібний будинок на мапі. Леонід поклав слухавку та почав йому допомагати, але таксист вів себе неадекватно («було відчуття, що він був “під кайфом”»), різко зупинився та сказав, що вони приїхали, хай Леонід далі добирається самостійно, хоча до будинку ще було близько кілометра. Леонід сказав, що той повинен його довести до кінця. Таксист почав кричати: «Мені пох... на таких, як ти, і навіть гидко возити таких підарів!» Леонід не хотів конфлікту і вийшов з таксі, але хлопнув дверима. Не пройшовши 50 метрів, він відчув удар у спину — удар був сильний настільки, що він впав і не зміг піднятися. Таксист почав його бити ногами та кричав «Підарас ти кінчений, горі в аду, я таких, як ти, буду знищувати!» Леонід почав кричати та звати на допомогу, таксист кинув його та поїхав.

Внаслідок цього інциденту, Леонід отримав перелам малої та великої гомілкової кістки та інші тілесні ушкодження. Потерпілий подав заяву до поліції — відкрите кримінальне провадження за ст. 122 (Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження) ККУ, порушник відшкодовує витрати на лікування постраждалого.

Охорона здоров'я

У цій сфері було задокументовано один випадок відмови у наданні медичних послуг трансґендерній людині.

Мас-медіа

Кейс 2291

Після того, як 12 липня 2023 року на сайті сумського видання «Цукр» вийшла текстова версія відеорепортажу про ЛГБТК людей в Сумах, у Телеграм-каналі «Суми: головне» з'явився допис з агресивними та образливими закидами в бік ЛГБТК. У кінці посту містилися образливий «епітет» щодо редакції «Цукру», прямий заклик до її знищення та її адреса.

Як усвідомили орієнтацію

Андрій, 18 років: Це відбулося десь у 13-14 років. Але яким мені ще в дитинстві пояснили, що це норма, то це сталося б набагато раніше. Але з'явився слівце ку тебе позиває бути дівчиною, сім'я, дідусь як на небі з'явився підсвідомість гальмує. Думав, що це не нормально, треба бути таким, як усі. Тому «прогануєш» себе на те, що потрібно бути натуралом. Зустрінаєшся з дівчиною, хоча розумієш, що це не кохання.

Софія, 18 років: Спочатку хочеться бачити людину, частіше з нею спілкуватися, провадити час. І для мене це була дружба. Ще не усвідомлювала, що це почуття до коханої людини. Постійно хотілося спілкуватися з подругами тільки про неї. І в якийсь момент зрозуміла, що вона подобається мені не як подруга.

Про камінг-аут перед близькими

Андрій, 18 років: Бути самому дуже важко, бо не відчуваєш жодної підтримки. Потрібно мати опору, яка тебе втішить, заспокоїть, вислухає, допоможе. І камінг-аут був найкращим рішенням, бо другим відраховувати треба.

Влад, 18 років: Я розповів, що я гей, двом своїм друзям, а вони «одарили тією». Це було несподівано як для них, так і для мене. Просто стукнуло мене в голову, бо ми вже спілкуємося більше ніж півтора року. І я розумію, що я не хочу тримати біля себе людей, які мене не приймають і з ними я не можу бути самим собою.

Вони тридцять хвилин сиділи з квадратними очками, ставили дивні питання, бо це нове для них. І їм треба щось дати. Але вони досі мене люблять. Дуже радий, що є такі люди, бо якщо голландські скіни зараз не те чи однієї сексуальності — вони тебе «пришлюнуть». А тут зрозумів, що бувають і такі люди.

орудують на Сумщині — поки наші Захисники гинуть за нашу незалежність, шанувальники нетрадиційних цінностей займаються дійсно важливими питаннями: допомагають душевнохворим залишатися такими.

Вони просувають модну повістку ЛГБТ, обмежений спосіб життя та інші соєві якості. Фінансується ця клоака невстановленими міжнародними фондами. Ну, ми знаємо, які там правозахисники і що саме вони фінансують — поширення і підтримки гендерних невизначеностей.

Пора знищити цю смердючу діру! Їхній офіс — вул.

40 23 14 6 3 1 1

43,9K 14:04

88 Comments

Допис на ТГ-каналі «Суми: головне» від 12.07.2023.

У ГО «Детектор медіа» ознайомилися з дописом на «Суми: головне», та зауважили, що він «різко виділяється своєю емоційною, образливою, місцями навіть нецензурною лексикою».

Надалі, 14 липня на «Суми: головне» з'явився допис, який містить заклики до вбивства співробітників редакції. Зокрема, в дописі оприлюднили фото колективу «Цукру» з прізвищами працівників і підписом «Вороги народу. Розстрільний список 2024».

Редакція «Цукру» звернулася із заявою до поліції — відкрито кримінальне провадження за частиною 1 статті 345-1 ККУ («Погроза або насильство щодо журналіста»).

7. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Повномасштабна війна з Росією, створивши смертельну загрозу існуванню України як незалежної держави, водночас примусила українське суспільство об'єднатися в опорі спільному ворогу та скомпрометувало ультраконсервативні цінності — зокрема, гомо- і трансфобію, — захист яких російська держава і церква оголосили приводом для цієї війни. Набуття Україною статусу кандидата в ЄС спонукало державну владу та суспільство до проведення швидких та рішучих реформ по модернізації та наближення до сучасних західних стандартів у всіх сферах життя.

Тенденції, що стали очевидними після початку російського повномасштабного вторгнення у 2022 році, збереглися та посилилися й у 2023-у. Зокрема, всі нещодавні опитування громадської думки підтверджують зростання толерантного ставлення до ЛГБТК осіб та швидке зменшення суспільної довіри до українських церков, які залишаються вкрай консервативними та не йдуть на жодні поступки у своєму відверто ворожому ставленні до ЛГБТК людей, навіть попри позірне засудження ідеології т.зв. «Русского міра» з їхнього боку.

Для української ЛГБТК спільноти найважливішими питаннями у 2023 році стали, природно, захист країни від російської агресії, а також адвокація ухвалення закону про реєстроване цивільне партнерство, доступне для одностатевих пар. Війна, що триває, різко актуалізувала та продемонструвала потребу у захисті прав одностатевих сімейних партнерів, які несуть всі обов'язки громадян України, але не мають практично жодних прав, гарантованих для членів сім'ї та близьких родичів за чинним законодавством. На додачу, Європейський суд з прав людини ухвалив рішення, яким визнав порушення з боку нашої держави Європейської конвенції з прав людини через відсутність будь-якої форми правового визнання одностатевих сімейних партнерів. Усунення цього порушення, що триває, фактично неможливе без легалізації в Україні шлюбів або якоїсь форми цивільних союзів між людьми однієї статі, які би наділили їх основними подружніми правами. Згідно поточних соціологічних даних, більшість українців не заперечує проти цього або навіть підтримує такі зміни в законодавстві.

На початку 2023 року народна депутатка Інна Совсун зареєструвала відповідний законопроект 9103, який отримав широке — і, загалом, позитивне — висвітлення у ЗМІ та, зрештою, схвальні висновки від Міністерства оборони та Міністерства юстиції. Однак, хоча його співініціаторами стала низка депутатів Верховної Ради від правлячої партії «Слуга народу» та проєвропейської опозиційної партії «Голос», за свідченням Інни Совсун він все ще не має потрібної підтримки з боку більшості народних депутатів та Офісу президента, який, як показує практика, здатен на них вплинути.

Звіт Єврокомісії щодо готовності України до вступу в Європейський Союз не оминув увагою й питання захисту рівних прав для ЛГБТК людей. Розділ «Верховенство права і засадничі права» констатує прогрес, досягнутий українською владою за останні роки, та вказує на ще не вирішені проблеми у цій сфері — зокрема, на необхідність усунення із Сімейного кодексу положень, що дискримінують одностатеві пари, а також на вимогу Європейського суду з прав людини забезпечити їм правове визнання та захист.⁴⁰ Вочевидь, формалізація таких вимог з боку ЄС спонукала би українську владу знайти політичну волю та можливості для якнайшвидшого вирішення цих проблем — соціологічні опитування переконливо демонструють, що це не створюватиме додаткові політичні ризики.

Постійний моніторинг порушень прав ЛГБТК в Україні Центром «Наш світ» демонструє впевнене, швидке та суттєве зниження випадків злочинів та інцидентів, мотивованих нетерпимістю за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, починаючи з 2020 року — зокрема, у 2023 році ми задокументували практично двократне їх зниження у порівнянні з 2022-м. Спочатку це можна було пояснити пандемією ковіду, яка спричинила зниження фізичних контактів між людьми, однак ця тенденція зберіглася й після закінчення карантинних обмежень, і після початку повномасштабного російського вторгнення. Частково це може бути пояснене різким зниженням активності ультраправих угруповань (чимало їхніх членів воюють у складі ЗСУ), але

⁴⁰ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf, с. 51.

збереження цієї тенденції на другому році повномасштабної війни може свідчити й про глибинні принципові зміни в українському суспільстві, що узгоджується з вищезгаданими даними соціологічним опитувань.

Поліцейське слідство і суди у 2023 році демонстрували спроби врахування мотивів нетерпимості за ознаками СОГІ при розслідуванні злочинів та призначенні покарання правопорушникам. Вперше в таких випадках були застосовані стаття 161 Кримінального кодексу, яка передбачає покарання за дискримінацію за відкритим списком ознак, і стаття 67, яка встановлює підстави, що обтяжують покарання — зокрема, за скоєння злочину з мотивів нетерпимості за ознакою статевої приналежності.

Ці спроби, втім, не можна вважати цілком успішними та ефективними, а відповідні вироки — належно обґрунтованими та безсумнівними. Законопроект 5488 щодо реагування на прояви нетерпимості, що знаходиться на розгляді Верховної Ради, зокрема, передбачає включення у ст. 67 ККУ визначення поняття «нетерпимість» за певним переліком ознак, включаючи СОГІ. Якби зараз стаття 67 виглядала так, як запропоновано у 5488, її застосування для покарання за злочин з гомофобних мотивів був би цілком правомірним, але в наявному вигляді це виглядає досить дивно, тому що «статева приналежність» і «сексуальна орієнтація» — це абсолютно різні поняття.

Щодо застосування ст. 161 ККУ (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) до злочину, скоєного з трансфобних мотивів, то варто зауважити, що кваліфікація нанесення тілесних ушкоджень як дискримінації є вельми сумнівною з юридичної точки зору. Очевидно, що коректним було би кваліфікувати такий злочин саме як нанесення тілесних ушкоджень з обтяжливою обставиною мотиву нетерпимості за ознакою гендерної ідентичності, чого чинне законодавство не дозволяє і що може бути виправлене за допомогою ухвалення законопроекту 5488.

З метою усунення правової та суспільної нерівності ЛГБТК людей в Україні, вирішення їхніх повсякденних проблем, модернізації нашого суспільства та успішного просування України на шляху євроінтеграції, Центр «Наш світ» рекомендує:

1. **Верховній Раді України** рекомендується усунути всі положення в українському законодавстві, які призводять до дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності — зокрема, у статтях Сімейного кодексу України 74 «Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі» та 91 «Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою». Одностатеві пари в Україні мають отримати можливість реєстрації свого партнерства, що передбачає надання їм основних подружніх прав та обов'язків.

При ухваленні нових законів, антидискримінаційні статті у їх складі мають прямо та відкрито забороняти дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності. Закони та постанови, спрямовані на захист сім'ї та дітей, мають захищати всі сім'ї без дискримінації — зокрема, одностатеві подружні пари та дітей, які виховуються у таких сім'ях.

До переліку захищених ознак у Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (пункт 2 частини першої статті 1) мають бути явним чином внесені ознаки сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності. У Кримінальному кодексі України мотиви нетерпимості за ознаками сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності мають бути вказані як обтяжливі обставини при скоєнні злочинів і встановлена відповідальність за розпалювання ворожнечі за цими ознаками.

2. **Президенту і Кабінету Міністрів України, а також Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини** рекомендується розробляти та реалізовувати державні політики з подолання нерівності, дискримінації, виховання толерантності та взаємоповаги в суспільстві, завжди явним чином згадуючи в них сексуальну

орієнтацію та ґендерну ідентичність як захищені ознаки, а ЛГБТК – як уразливу групу.

3. **Міністерству юстиції України** рекомендується забезпечити супроводження у Верховній Раді законопроекту 9103 про легалізацію в Україні реєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар, роз'яснюючи потребу в його ухваленні відповідно до міжнародних зобов'язань України та в рамках набуття членства в ЄС.

4. **Міністерству охорони здоров'я України** рекомендується:

Затвердити зміни до наказу МОЗ № 479 від 20.08.2008 «Про затвердження Переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем», прибравши з цього переліку код F64 (пункт 9 «Розлади особистості та поведінки у зрілому віці»).

Проводити моніторинг виконання та забезпечення нового порядку надання медичної допомоги особам, які потребують змін (корекції) статевої належності; продовжити розробку та ухвалення змін до цього порядку у співпраці з активістами трансґендерної спільноти.

5. **Міністерству освіти і науки** рекомендується включити теми сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності до шкільної програми та програм педагогічних вузів і курсів підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, залучати ЛГБТК та інші громадські організації до розробки та реалізації таких програм.

6. **Міністерству внутрішніх справ України** рекомендується:

Регулярно проводити з особовим складом освітні заходи з формування толерантного ставлення та неприпустимості порушення прав людини відносно ЛГБТК, а також ретельно і неупереджено розслідувати випадки порушення прав ЛГБТК людей з боку співробітників поліції та Національної гвардії і притягати винних до відповідальності.

Забезпечити супровід розгляду законопроекту 5488 у Верховній Раді.

7. Міністерству оборони України рекомендується:

За можливості, проводити з особовим складом освітні заходи з формування толерантного ставлення та неприпустимості порушення прав людини відносно ЛГБТК, а також ретельно і неупереджено розслідувати випадки гомо/трансфобної поведінки з боку військово-службовців і притягати винних до відповідальності.

Внести зміни до Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби, дозволивши службу для осіб з діагнозами «Транссексуалізм» і «Гендерна дисфорія» за наявності позитивного висновку військово-лікарської експертизи.

8. Органам державної влади, місцевого самоврядування та їх представникам рекомендується:

У своїй роботі керуватися принципом, закріпленим у статті 35 Конституції України, який вказує, що «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви», а також, що «жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова».

Взяти до уваги та роз'яснювати широкому загалу, що поняття «сім'я» згідно Сімейного кодексу України не зводиться до офіційно зареєстрованого подружжя, а захист інтересів сім'ї поширюється на всі форми сімейних відносин.

Не допускати та засуджувати публічні прояви гомофобії / трансфобії, дотримуватися принципів поваги, рівності та недискримінації для всіх соціальних груп.

При розгляді звернень і петицій керуватися вимогами українського законодавства про заборону на заклики до дискримінації та обмеження конституційних прав і свобод.

8. МЕТОДИКА ТА АВТОРИ ЗВІТУ

Основними джерелами інформації для цього звіту були моніторингова мережа Центру "Наш світ" і загальнодоступні ЗМІ. Результати наших спостережень не можна вважати статистично репрезентативними з точки зору кількісних соціологічних даних, але ми стверджуємо, що вони цілком адекватно відображають сучасне становище ЛГБТК людей в Україні — принаймні, з точки зору української ЛГБТК спільноти. Державні інституції, крім Уповноваженого ВРУ з прав людини, практично не проводять власного моніторингу і не збирають відомостей щодо питань, пов'язаних з дотриманням прав та інтересів ЛГБТК спільноти, тому більш вірогідної статистики та аналітики з цих питань, ніж та, що публікується українськими ЛГБТК і правозахисним організаціями та окремими активістами, просто не існує.

Гарантією правдивості та репрезентативності нашої інформації є багаторічний досвід нашої громадської роботи з українською ЛГБТК спільнотою, співпраця з провідними вітчизняними та міжнародними правозахисними організаціями та власний життєвий досвід як пересічних українських ЛГБТК громадян — ми пишемо про те, що відчуваємо і бачимо навколо себе у повсякденному житті.

При документуванні порушень прав людини, ми беремо до уваги лише випадки, по яких було зібрано достатній об'єм інформації для з'ясування всіх обставин інциденту. Основною умовою є наявність ознак скоєння правопорушення з мотивів нетерпимості за ознаками СОГІ, а не просто проти ЛГБТК людей чи організацій. Ми не документуємо незначні інциденти, в яких були зафіксовані лише образи чи погрози, зокрема в інтернеті, якщо вони не були пов'язані з іншими, серйознішими, порушеннями. Члени нашої моніторингової мережі проходять навчання методології відбору та збору інформації відповідно до стандартів БДІПЛ/ОБСЕ.

Наша діяльність спрямована як на ЛГБТК спільноту, так і на українське суспільство в цілому. Ми фокусуємо свої зусилля на такому:

- Моніторинг порушень прав ЛГБТК.

- Юридична допомога та консультування для жертв дискримінації та злочинів ненависті на ґрунті сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності.
- Правова просвіта ЛГБТК спільноти.
- Адвокація захисту рівних прав для ЛГБТК на законодавчому та політичному рівні.
- Стратегічне судочинство.

Підтримати діяльність Центру «Наш світ» можна за посиланням <https://gay.org.ua/donation/>